

بررسی آمار تجارت خارجی ایران ۲ سال پس از بحرام

تراز منفی ۸۰ درصدی با ۲۰ کشور دنیا

مهدی عبدالملکی روزنامه‌نگار

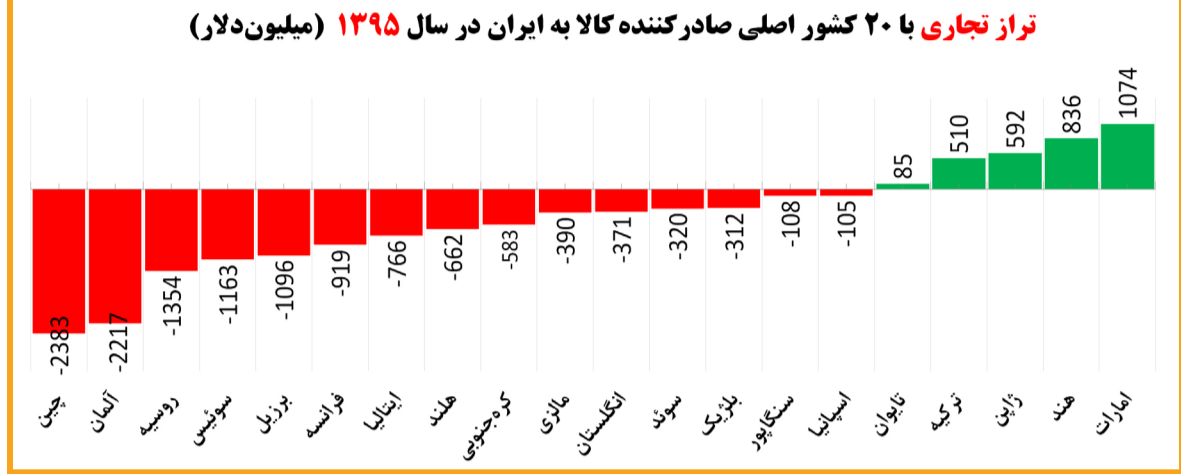
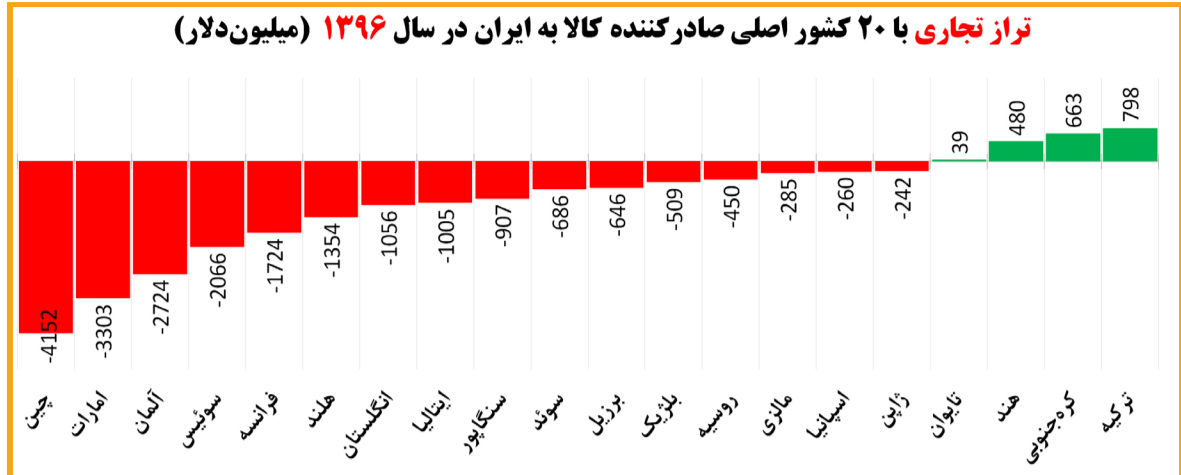
«تراز مثبت تجاری پس از ۳۷ سال» عنوانی بود که در سال ۹۴ تیریک رسانی‌های اقتصادی شد. محمد نهاوندیان، رئیس دفتر سابق رئیس جمهور حتی پا را فراتر گذاشت و مدعی شد دولت اقتصاد را به درجه‌ای از مقاومت رسانده که ۶۲ سال پس از مرحوم دکتر مصدق این تراز مثبت را تجربه کردیم. اما این تحول مثبت در تجارت خارجی ایران، آنچنان پایدار نماند، به طوری که در سال ۹۵ تراز تجاری کشور با حجم اندک (۲۴۶ میلیون دلار) همچنان مثبت ماند و در سال ۱۳۹۶ با زهم تراز تجاری با حدود هفت میلیارد دلار، به ریل منفی سال‌های قبل بازگشت. آمارهای گمرک ایران نشان می‌دهند نزدیک به ۹۱ درصد از واردات ایران فقط از ۲۰ قدرت اقتصادی جهان (شامل ۱۱ کشور اروپایی، هشت کشور آسیایی و برزیل در آمریکای جنوبی) تامین می‌شود که این میزان وابستگی و عدم تنوع بخشی به مبادی وارداتی، در هنگام تهدید و تحریم، جنگ، تحولات اقتصادی همچون دوره‌های رکود سایر تحولات سیاسی می‌تواند اقتصاد کشور را دچار عظیم‌ترین نوسانات کند. در این زمینه تشدید تحریم‌ها و قطع بخش قابل توجهی از واردات کشور از اتحادیه اروپا در سال‌های پایانی دولت دهم، خود گویای عمق اشتباه استراتژیک دولت در عدم مقاومت‌سازی تجارت خارجی کشور است. اما نکته قابل تامل این است که از بین ۲۰ قدرت اقتصادی، در سال ۹۶ تراز تجاری ایران فقط با چهار کشور مثبت و با ۱۶ کشور به طور قابل توجهی منفی است، به طوری که تراز منفی تجاری ایران با کشورهای مذکور از منفی ۹/۶ میلیارد دلار در سال ۹۵ به حدود منفی ۱۹/۴ میلیارد دلار در سال ۹۶ رسیده که حاکی از افزایش ۵۰ درصدی تراز منفی تجاری کشور با این ۲۰ کشور است.

۹۱ درصد کالاهای ایرانی را ۲۰ کشور می‌خرند صادرات کالاهای ایرانی نیز داستانی شبیه به مبادی وارداتی دارد، با این تفاوت که عمده خریداران کالاهای ایرانی همان طور که در بخش قبل گفته شد، متغیراً آن ۲۰ قدرت اقتصادی نیستند، به طوری که از مجموع صادرات ۴۶/۹ میلیاردی ایران در سال گذشته، ۲۹/۸ میلیارد دلار آن (۶۴ درصد) به بازارهای ۲۰ قدرت اقتصادی مذکور و ۳۶ درصد آن به سایر کشورهای جهان صادر می‌شود. در مجموع بررسی داده‌های گمرک ایران نشان می‌دهد (۹۰/۷۱ درصد از بازار کالاهای ایرانی در ۲۰ کشور (شامل کشورهای منطقه‌ای، فرامنطقه‌ای و کشورهای ذکر شده) متمرکز است که این میزان برای کالاهای هندی ۶۸ درصد، کالاهای ترکیه‌ای ۷۴ درصد، کالاهای روسی ۷۵ درصد، کالاهای فرانسوی ۷۷ درصد، کالاهای انگلیسی ۸۰ درصد، کالاهای آمریکایی ۸۰ درصد، کالاهای کره جنوبی ۸۱ درصد و برای کالاهای ژاپنی ۸۶ درصد است. به عبارتی دیگر در حالی که اغلب کشورهای جهان حتی ابرقدرت‌های اقتصادی همچون آمریکا و هند سعی در تنوع بخشی به بازارهای صادراتی خود دارند، اما این مورد به طور عجیبی برای کالاهای ایرانی در ۲۰ کشور خلاصه شده است، این در حالی است که در سطح جهان ۱۹۲ کشور عضو سازمان ملل وجود دارد که از این تعداد، حتی اگر ۵۰ کشور هم نیازی به واردات نداشته باشند، باز هم ۱۴۲ کشور باقی می‌ماند که هر کدام از آنها ظرفیت، بازار و نیاز مربوط به خود را دارند.

تراز مثبت تجاری خوب، تراز مثبت تجاری بد همان طوری که در بخش اول گزارش گفته شد، تراز تجاری کشور در سال ۱۳۹۴ پس از ۳۷ سال مثبت شد، اما این تحول مثبت در تجارت خارجی ایران چنان پایدار نماند و به جز سال ۹۵ با حجم اندک تراز مثبت ۲۴۶ میلیون دلار، در سال ۹۶ تراز تجارت خارجی کشور به منفی هفت میلیارد دلار رسید که در نوع خود رقم قابل توجهی است. کارشناسان اقتصادی معتقدند مثبت شدن تراز تجاری در سال ۹۴ برخلاف ادعای دولت‌مردان و رسانه‌های نزدیک به دولت، تراز مثبت خوب یا موثر نبود، به عبارتی دیگر تراز تجاری مثبت موثر به واسطه افزایش صادرات اتفاق می‌افتد، این در حالی است که میزان صادرات کشور از ۵۰ میلیارد و ۵۶۱ میلیون دلار در سال ۹۳ به حدود ۴۲ میلیارد و ۴۱۴ میلیون دلار در سال ۹۴ رسیده بود که حاکی از کاهش ۱۶ درصدی واردات است. همچنین در این سال گرچه واردات کالا حدود ۲۴ درصد کاهش یافته بود، اما مثبت شدن تراز تجاری به واسطه کاهش واردات، زمانی موثر و مهم است که این کاهش به واسطه کاهش اقلام مصرفی باشد نه کالاهای سرمایه‌ای و واسطه‌ای. نمونه این امر افزایش بیش از سه درصدی سهم کالاهای مصرفی در کل اقلام وارداتی (از ۱۵ درصد به ۱۸/۲ درصد) در سال‌های اخیر است.

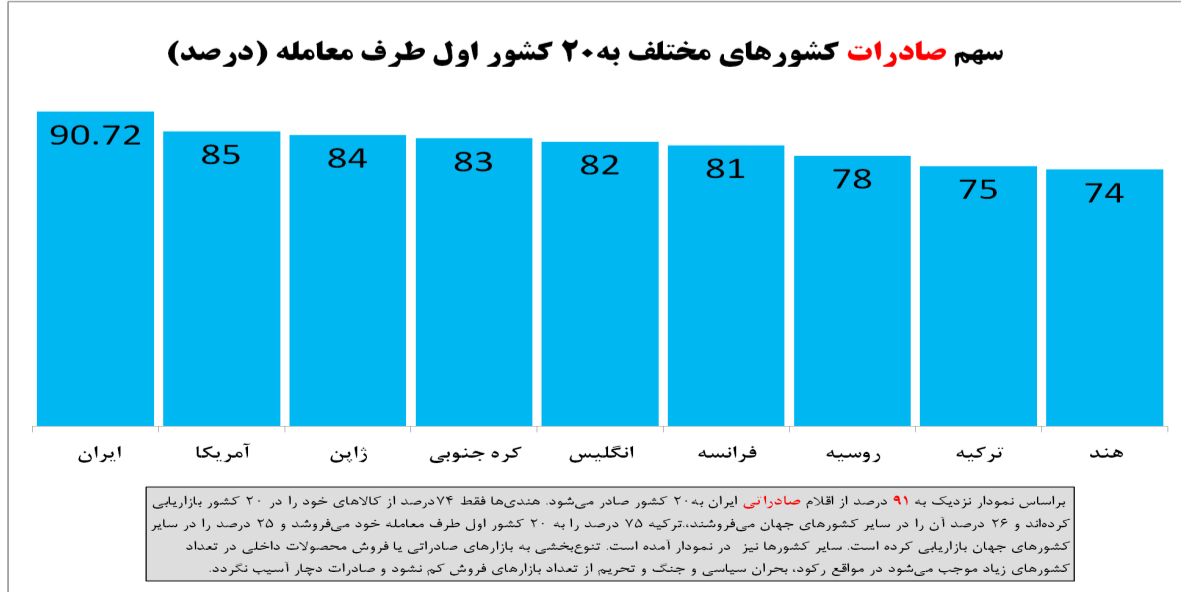
با وجود تجربه تحریم، مقاومت‌سازی اقتصاد چرا جدی گرفته نشد؟ تنوع مبادی وارداتی و بازارهای صادراتی در تجارت خارجی از این نظر مهم است که محدود بودن بازارهای هدف و مبادی وارداتی می‌تواند

راه‌حلال‌ها در ۱۰ و ۱۲ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی وجود دارد اما با همه شرح حال که رفت، قوانین و سیاست‌های کلی نظام این مورد را مسکوت نگذاشته است. بر این اساس بند ۱۰ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی ایجاد تنوع در کالاها، تنوع بخشی پیوندهای اقتصادی با کشورها به‌ویژه با کشورهای منطقه، استفاده از سازوکار مبادلات بهتر برای تسهیل مبادلات، ایجاد ثبات روبه و مقررات در مورد صادرات با هدف گسترش پایدار سهم ایران در بازارهای هدف و تشویق سرمایه‌گذاری خارجی برای صادرات را راه بر رونق از این شرایط ذکر کرده است. همچنین بند ۱۲ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی نیز استفاده از دیپلماسی در جهت حمایت از هدف‌های اقتصادی و توسعه پیوندهای راهبردی و گسترش همکاری و مشارکت با کشورهای منطقه و جهان به‌ویژه همسایگان را برای افزایش قدرت مقاومت و کاهش آسیب‌پذیری اقتصاد کشور توصیه کرده است. توسعه ناوگان حمل‌ونقل جاده‌ای و هوایی و ریلی برای تسهیل تجارت با کشورهای منطقه نیز از دیگر راهبردهایی است که در مجموعه سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی نیز به آن توجه شده است، راهبردی که به گفته برخی فعالان اقتصادی می‌تواند با کاهش هزینه حمل‌ونقل، صادرات برخی کالاها را که در حال حاضر به دلیل هزینه بالای حمل‌ونقلی متوقف شده‌اند، تسهیل کند.

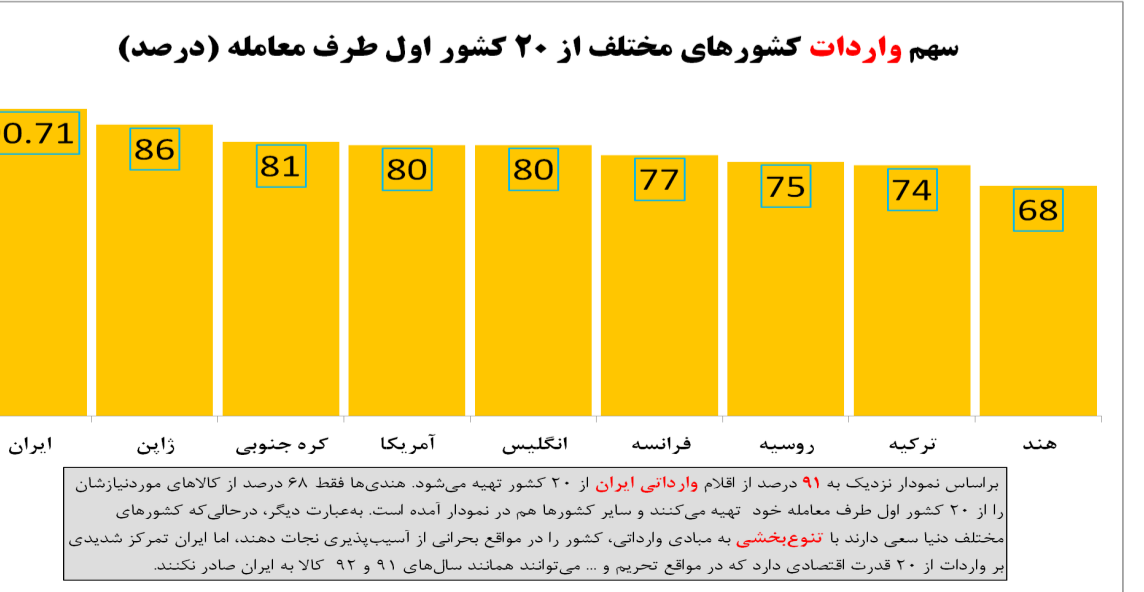
بی‌نوشت تراز تجاری با خالص صادرات عبارت است از تفاوت میان ارزش پولی واردات و صادرات خروجی طی یک دوره معین. به عبارتی دیگر، تراز تجاری نتیجه خالص صادرات یک جامعه اقتصادی است که مانده مثبت آن نشان‌دهنده صادرات بیشتر و مانده منفی آن نشان‌دهنده واردات بیشتر خواهد بود. بر این اساس مزاد تراز تجاری (تراز مثبت) از عوامل تشکیل دهنده تولید و درآمد ملی و موجب افزایش درآمد سرانه مردم یک کشور است. اطلاعات آماری سایر کشورها مستخرج از trademap و مربوط به سال ۲۰۱۶ است.

کشور	تراز تجاری (میلیون دلار)	وضعیت تراز تجاری ۹۶	وضعیت تراز تجاری ۹۵
چین	-۴۱۵۲	منفی	-۲۲۳۲
امارات	-۳۳۰۳	منفی	۱۰۷۴
کره جنوبی	۶۶۳	+	-۵۸۳
ترکیه	۷۹۸	+	۵۱۰
آلمان	-۲۷۲۴	منفی	-۲۲۱۷
هند	۴۸۰	+	۸۲۶
سوئیس	-۲۰۶۶	منفی	-۱۱۶۳
فرانسه	-۱۷۲۴	منفی	-۹۱۹
هند	-۱۳۵۴	منفی	-۶۶۳
ایتالیا	-۱۰۰۵	منفی	-۷۶۶
انگلیس	-۱۰۵۶	منفی	-۳۷۱
سنگاپور	-۹۰۷	منفی	-۱۰۸
روسیه	-۴۵۰	منفی	-۱۳۴۵
سوئد	-۶۸۶	منفی	-۳۲۰
برزیل	-۶۴۶	منفی	-۱۰۹۶
ژاپن	-۲۲۲	منفی	۵۹۲
بلژیک	-۵۰۹	منفی	-۳۱۲
تایوان	۳۹	+	۸۵
مالزی	-۲۸۵	منفی	-۳۹۰
اسپانیا	-۲۶۰	منفی	-۱۰۵
مجموع واردات از ۲۰ کشور	-۱۹۳۸۸	منفی	-۹۶۵۵

بر اساس نمودار نزدیک به ۹۱ درصد از اقلام صادراتی ایران به ۲۰ کشور صادر می‌شود. هندی‌ها فقط ۷۴ درصد از کالاهای خود را در ۲۰ کشور بازاریابی کرده‌اند و ۲۶ درصد آن را در سایر کشورهای جهان می‌فروشند. ترکیه ۷۵ درصد را به ۲۰ کشور اول طرف معامله خود می‌فروشد و ۲۵ درصد را در سایر کشورهای جهان بازاریابی کرده است. سایر کشورهای نیز در نمودار آمده است. تنوع بخشی به بازارهای صادراتی با فروش محصولات داخلی در تعداد کشورهای زیاد موجب می‌شود در مواقع رکود، بحران سیاسی و جنگ و تحریم از تعداد بازارهای فروش کم نشود و صادرات دچار آسیب نگردد.

کشور	میزان صادرات (میلیون دلار)	میزان صادرات (میلیون دلار)	میزان صادرات (میلیون دلار)
چین	۹۰۶۵	۳۰۴۴	۸۷۲۰
امارات	۶۷۴۴	۲۲۴۴	۷۴۸۱
کره جنوبی	۴۲۸۰	۱۴۶۶	۲۸۷۷
ترکیه	۳۹۹۱	۱۳۳۶	۳۳۴۸
هند	۷۳۷۵	۹۰۱۵	۳۷۹۱
تایوان	۵۷۳	۱۹۲	۵۵۲
ژاپن	۴۲۵	۱۶۲	۱۱۳۹
ایتالیا	۴۲۳	۱۶۲	۴۶۱
آلمان	۳۶۰	۲۰۰	۳۲۰
روسیه	۲۹۴	-۹۸	۲۱۹
مالزی	۲۰۵	-۶۹	۸۷
اسپانیا	۱۸۳	-۶۱	۲۴۴
بلژیک	۱۲۴	-۴۲	۹۰
سوئیس	۹۲	-۳۱	۲۴
هند	۸۵	-۲۸	۱۲۸
انگلیس	۶۸	-۱۶	۴۱
سنگاپور	۴۳	-۱۴	۳۰۹
فرانسه	۴۲	-۱۴	۳۸
برزیل	۲۸	-۱۰	۱۱۲
سوئد	۱۹	-۶	۱۴
مجموع	۲۹۸۷۸	۶۴	۲۸۵۴۴

بر اساس نمودار نزدیک به ۹۱ درصد از اقلام وارداتی ایران از ۲۰ کشور تهیه می‌شود. هندی‌ها فقط ۶۸ درصد از کالاهای مورد نیازشان را از ۲۰ کشور اول طرف معامله خود تهیه می‌کنند و سایر کشورها هم در نمودار آمده است. به عبارتی دیگر، در حالی که کشورهای مختلف دنیا سعی دارند با تنوع بخشی به مبادی وارداتی، کشور را در مواقع بحرانی از آسیب‌پذیری نجات دهند، اما ایران نسبت به سایر کشورها بر واردات از ۲۰ قدرت اقتصادی دارد که در مواقع تحریم و ... می‌توانند همانند سال‌های ۹۱ و ۹۲ کالا به ایران صادر نکنند.